

Eugen Gomringer Budapesten

A konkrét költészet atyjaként tisztelt, svájci-boliviai származású, a második évezredet záró évtizedek költészetére nagy hatást gyakorló, idős mester, Eugen Gomringer nyitott meg szép számú közönség előtt a budapesti A22-es Galériában (Bp. 1072, Akácfa u. 22) október 18-án, 18 órakor kiállítást, melynek keretében a saját művei mellett, Ingo Glass és Mengyán András művei november 22-ig voltak lát-hatók.

A bolíviai anya és svájci apa gyermeke, Eugen Gomringer Cachuela Esperanza-ban született 1925-ben. Négy éves korában került szüleivel Svájcba – azt mondja egyhelyütt: negyed-részt indián, negyedrészt spanyol és félig német-svájci vagyok. Annak ellenére, hogy bejárta a fél világot, Észak- és Dél-Amerikát, Európát, lakott, tanult, kiállított Rómában, Londonban, Párizsban, mindig Svájcot vallja szellemi kikötőjének. 1953-ban jelenik meg *Konstellationen* (Csillagzat) című korszaknyitó könyve. 1954-ben az Ulm-i főiskolán megismerkedik a nyugatnémet konzervativizmus ellen hadakozó filozófussal, Heisenbüttelrel, majd összejön a stuttgarti műszaki főiskolán tanító Max Bense-szel. 1956-ban vette fel a kapcsolatot a brazíliai Noigandres folyóirat körével: Decio Pignatarival, Haroldo és Augusto de Campos-szal. A Noigandres, (értelem nélküli szó) Ezra Pound-tól származik, ugyanis, amikor a dél-francia trubadurköltészettel foglalkozott, ennek az egy szónak nem tudta megfejteni a jelentését. A brazilokkal való találkozás eredményeként és a Max Bill által 1944-ben Bázelen rendezett *Konkrét művészet* című kiállítás emlékével saját költészetét, és az övéhez hasonló költeményeket a brazil költőkkel egyetértésben *poesia concreta / konkrete poesie / concrete poetry*, azaz konkrét költészetnek nevezték el. Ugyanebben az időben a francia Pierre Garnier *Poesie spacialiste*-nek nevezte a francia körökben ekkor meggyökerező, a konkrét művekhez hasonló alkotásokat.

w w

d i

n n n

i d i d

w w

Eugen Gomringer már 1953-ban, Baden-Badenben, az *Augenblick* folyóiratban *Vom vers zur concrete poesie* címmel közölt manifesztumában jelezte a legszükségesebbre leegy-sze-rűsített nyelv iránti elkötelezettségét, a minden sallangtól: politikától, nemzeti hovatartozástól, felesleges locsogástól mentes költészet melletti kiállását. 1959-ben, Svácban megalapította

Eugen Gomringer Press

néven saját kiadóvállalatát mellyel a vizuális irodalom különböző formáit, s mindenek előtt a konkrét költészetet igyekezett támogatni.

Az ötvenes évek elején, anélkül, hogy ismerték volna egymást, anélkül, hogy tudtak volna arról, mit csinál a másik a vizualitásnak elkötelezett költők az egymáséhoz nagyon közel álló műveket alkottak (a teljesség igénye nélkül): Svédországban Öyvind Fahlström, Németországban Carlfriedrich Claus, Daniel Spoeri, Max Bense, Ausztriában Gerhard Rühm, Csehszlovákiában Vaclav Havel, Ladislav Novak, Franciaországban Pierre és Ilse Garnier, Henri Chopin, François Dufrêne, Angliában Ian Hamilton Finlay, John Furnival, Amerikában Emmett Williams, Brion Gysin és még sokan mások.

Elengedhetetlen, hogy magyarul is halljuk, lássuk, mi történt a második világháború után és mi történik ma az irodalmi nagyvilágban Nyugaton, Keleten. Ismerjük meg a történeteket, a tényeket, még akkor is, ha né-mely formák, alkotói módszerek kultúránkban nem találtak befogadó közegre, mintha függöny mögött lennének, de még így is, termékenyítően hatnak az élő irodalomra, az irodalomról való gondol-kodásra. Az ilyenfajta költészettől nagyon sokáig el volt zárva az ország. Megismerését jócskán nehezítette, hogy nemcsak az állami, nemcsak a népidemokratikus cenzúra állta útját, de a hazai irodalmi körök kemény konzervativizmusa is igyekezett minden modern törekvést elgán-csolni.

Az ezredforduló utáni magyar világunkban a konkrét költők megismertetését eleddig leginkább Pál Ferenc tanszékvezető egyetemi tanár, az *Ibisz* kiadó vezetője szorgalmazta és for-dításaival Petőcz András segítette valamint a ma már egy kicsit magyar műfajnak is tekint-hető, a fiatal-ok által egyre inkább kedvelt, a belga tudós Francis Edeline által megne-vezett konkrét költészeti forma a

logo

-mandala

elterjedése is (pl. Magolcsay Nagy Gábor munkáiban, valamint Kelényi Béla elméleti megközelítésében, melyben a számítógépes versgenerálás struktúráját vetíti előre) áttételesen jelzi a konkrét költészet még csak fű alatti, de magyar irodalmi világunkban immáron valóságos jelenlétét.

A konkrét költők, ha előzményekről beszélnek, nem a dadaistákat emlegetik, hanem Mallarmét, az *Un coup de Dès jamais n'abolira le Hasard* című óriás poémáját. Az is figye-lemre méltó, hogy a vizualitást elsősorban nem kívülről hozott rajzok, foltok jelenítik meg, hanem a betű, a szótag, a mondat.

A konkrét költők úgy tekintenek a szóra, mint egy valóságos tárgy-ra. A síkban elhelyezett, nyelvi sallangoktól, kulturális örökségtől, történelmi háttértől és társadalmi vonatkozásoktól megfosztott szavak topológiai közelségük vagy távolságuk szerint állnak össze komplex jelentéssé vagy elszigeteltségük révén villantják fel határtalan jelentéstartományukat. Három tudós nyelvész (Mehler, Bever, Carey) a szigetelt helyzetben lévő szavakkal kapcsolatban kimutatta: szabálynak tekinthető az a tétel, hogy emezek első felét annyival több ideig olvassuk a másodikonál, ahány jelentésre a szó vagy a mondatszakasz lebontható. Elszigetelt helyzetben például a *körte* (gyümölcs vagy villanyégő) első szótagján kétszer annyit időzik a szem, mint a másodikon. Ez azt jelenti, hogy a néző (az olvasó) mélyre hatolva elemzi a látványt, az elszigetelt szót, azaz elidőzik fölötte, viszont, ha lineáris szövegben találkozunk ugyan-ezzel a szóval, akkor megelégszünk egyetlen, az előtte lévő szöveg logikája szerinti jelentéssel.

A legegyszerűbb vizuális költemény rendezőelve az *ikonoszintaxis*. Az ide sorolható művekben a költeményt megformáló jelek grafikai hozzáadás nélkül ikonná átlényegült képet sugallnak, például Eugen Gomringer SILENCIO vagy VENT című művei.

Toposzintaxis

a rendezőelve azoknak a műveknek melyekben a szavak egymáshoz való közelségük, szomszédságuk vagy távolságuk szerint állnak össze komplex jelentéssé. Ebbe a csoportba tartoznak a fentebb említett logo-mandalák.

silencio silencio silencio

silencio silencio silencio

silencio silencio

silencio silencio silencio

silencio silencio silencio

Budapesti tartózkodása alkalmából a magyar irodalom nevében szeretettel köszönti Eugen Gomringert, a mestert, a konkrét költészet atyját, a magyar vizuális költők nevében:

Papp Tibor

(A Magyar Nemzet 2013. október 18-i számában megjelent írás bővített változata)